

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (четвърти състав)

10 ноември 2022 година *

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси — Рамково решение 2005/212/ПВР — Приложимост — Налагане на имуществена санкция на юридическо лице за неплащане на данъчни задължения — Понятие за конфискация — Членове 48, 49 и 52 от Хартата на основните права на Европейския съюз — Санкции с наказателноправен характер — Принципи на презумпцията за невинност и на законоустановеност и пропорционалност на престъплението и наказанието — Право на защита — Налагане на наказателна санкция на юридическо лице за нарушение, извършено от представителя на това юридическо лице — Неприклучило паралелно наказателно производство срещу този представител — Пропорционалност“

По дело C-203/21

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Окръжен съд Бургас с акт от 12 март 2021 г., постъпил в Съда на 31 март 2021 г. в рамките на наказателно производство по дело

ДЕЛТА СТРОЙ 2003

при участието на:

Окръжна прокуратура, гр. Бургас

СЪДЪТ (четвърти състав),

състоящ се от: С. Lycourgos (докладчик), председател на състава, L. S. Rossi, J.-C. Bonichot, S. Rodin и O. Spineanu-Matei, съдии,

генерален адвокат: P. Pikamäe,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становището, представено за Европейската комисия от M. Wasmeier и Ив. Залогин, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 9 юни 2022 г.,

* Език на производството: български.

ПОСТАНОВИ НАСТОЯЩОТО

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 4 и 5 от Рамково решение 2005/212/ПВР на Съвета от 24 февруари 2005 година относно конфискация на облиги, средства и имущество от престъпления (ОВ L 68, 2005 г., стр. 49; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 7, стр. 147) и на член 49 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“).
- 2 Запитването е отправено в рамките на производство за налагане на имуществена санкция на „ДЕЛТА СТРОЙ 2003“ ЕООД (наричано по-нататък „Делта строй“) за престъпление, което е свързано с данъка върху добавената стойност (наричан по-нататък „ДДС“) и в чието извършване е обвинено управляващото и представляващото това дружество лице.

Правна уредба

Правото на Съюза

Рамково решение 2005/212

- 3 Член 1 от Рамково решение 2005/212 е озаглавен „Определения“ и предвижда:

„По смисъла на настоящото рамково решение:

- „облага“ означава всяка икономическа изгода, която е придобита чрез престъпление. Тази облага може да произтича от имущество от всякакъв вид, както е определено в следващото тире;
- „имущество“ включва имущество от всякакъв вид, материално и нематериално, движимо или недвижимо, както и правно релевантни документи или актове, които доказват права на собственост или други права върху [това имущество];
- „средства на престъплението“ означава всички предмети, които по някакъв начин изцяло или частично са използвани или следва да бъдат използвани за извършване на едно или няколко престъпления;
- „конфискация“ означава наказание или мярка, които са постановени от съд след производство, което се отнася за едно или няколко престъпления, [и] които водят до окончателно отнемане на имущество,

[...]“.

- 4 Член 2 от това рамково решение е озаглавен „Конфискация“ и гласи:

„1. Всяка държава членка взема необходимите мерки, за да направи възможно конфискуването, изцяло или частично, на средства на престъплението и облиги от

престъпление, за ко[е]то се предвижда наказание лишаване от свобода над една година, или на имущество, чиято стойност отговаря на тези облаги.

2. Във връзка с данъчни престъпления държавите членки могат да прилагат процедури, които са различни от наказателното производство, за да отнемат от извършителите облагите от престъплението“.

5 Член 4 от посоченото рамково решение е озаглавен „Правни средства за защита“ и гласи:
„Всяка държава членка предприема необходимите мерки, за да гарантира, че заинтересованите страни, които са засегнати от мерките по членове 2 и 3, разполагат с ефективни правни средства за защита на правата си“.

6 Член 5 от същото рамково решение е озаглавен „Гаранции“ и предвижда:
„Настоящото рамково решение няма действие за промяна на задължението за спазване на основните права и основните правни принципи, включително по-специално презумпцията за невинност, които са заложиени в член 6 от Договора за Европейския съюз“.

Рамково решение 2005/214/ПВР

7 Член 1 от Рамково решение 2005/214/ПВР на Съвета от 24 февруари 2005 година относно прилагането на принципа за взаимно признаване на финансови санкции (ОВ L 76, 2005 г., стр. 16; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 7, стр. 150) е озаглавен „Определения“ и гласи:

„По смисъла на настоящото рамково решение:

[...]

б) „финансова санкция“ означава задължението за плащане на:

i) парична сума, която е наложена с решението за осъждане за престъпление;

[...]

Финансова санкция не включва:

– заповеди за конфискация на средствата и облагите на престъплението;

[...]“.

Директива 2014/42/ЕС

- 8 Член 2 от Директива 2014/42/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 година за обезпечаване и конфискация на средства и облаги от престъпна дейност в Европейския съюз (ОВ L 127, 2014 г., стр. 39) гласи:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

1) „облага“ означава всяка икономическа изгода, придобита, пряко или косвено чрез престъпление; тя може да се изразява във всяка форма на имущество и да включва всяко последващо повторно инвестиране или преобразуване на преки облаги и всякакви стойностни ползи;

2) „имущество“ означава имущество от всеки вид, независимо дали е материално или нематериално, движимо или недвижимо, и правните документи или инструменти, които доказват право на собственост или други права върху това имущество;

[...]

4) „конфискация“ означава окончателно отнемане на имущество, постановено от съд във връзка с престъпление“;

[...]“.

- 9 Член 14, параграф 1 от тази директива предвижда:

„Съвместно действие 98/699/ПВР [от 3 декември 1998 година, прието от Съвета на основание член К.3 от Договора за Европейски съюз, относно прането на пари, идентифициране, издирване, замразяване, изземване и конфискация на средствата и облагите от престъпление (ОВ L 333, 1998 г., стр. 1; Специално издание на български език 2007 г., глава 19, том 1, стр. 67)], член 1, буква а) и членове 3 и 4 от Рамково решение 2001/500/ПВР [на Съвета от 26 юни 2001 година относно прането на пари, идентифицирането, проследяването, замразяването, изземването и конфискацията на средствата и приходите от престъпна дейност (ОВ L 182, 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език 2007 г., глава 19, том 3, стр. 175)] и първите четири тирета от член 1, както и член 3 от Рамково решение 2005/212/ПВР се заменят с настоящата директива по отношение на държавите членки, обвързани с настоящата директива, без да се засягат задълженията на тези държави членки, свързани с крайния срок за транспониране на рамковите решения в националното право“.

Българското право

ЗАНН

- 10 Глава четвърта от Закона за административните нарушения и наказания (ДВ, бр. 92 от 28 ноември 1969 г.), в редакцията му, приложима към фактите по главното производство (наричан по-нататък „ЗАНН“), е озаглавена „Административнонаказателни санкции спрямо юридически лица и еднолични търговци“ и включва по-специално членове 83, 83а, 83б и 83 г—83ж.

11 Член 83 от този закон гласи:

„(1) В предвидените в съответния закон, указ, постановление на Министерския съвет или наредба на общинския съвет случаи на юридически лица и еднолични търговци може да се налага имуществена санкция за неизпълнение на задължения към държавата или общината при осъществяване на тяхната дейност.

(2) Санкцията по предходната алинея се налага по реда на този закон, доколкото в съответния нормативен акт не е предвиден друг ред“.

12 Член 83а от същия закон предвижда:

„(1) На юридическо лице, което се е обогатило или би се обогатило от престъпление по чл. 255 [...] от Наказателния кодекс, както и от всички престъпления, извършени по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група, когато са извършени от:

1. лице, овластено да формира волята на юридическото лице;
2. лице, представляващо юридическото лице;
3. лице, избрано в контролен или надзорен орган на юридическото лице, или
4. работник или служител, на който юридическото лице е възложило определена работа, когато престъплението е извършено при или по повод изпълнението на тази работа,

се налага имуществена санкция до 1 000 000 лв. [(BGN), около 511 000 EUR], но не по-малко от равностойността на облагата, когато тя е имуществена [...].

(2) Имуществената санкция се налага и на юридическо лице, което няма седалище на територията на Република България, в случай че престъплението по ал. 1 е извършено на територията на Република България.

(3) Имуществената санкция се налага на юридическото лице и когато лицата по ал. 1, т. 1, 2 и 3 са подбудили или подпомогнали извършването на посочените деяния, както и когато деянията са спрели на стадия на опита.

(4) Имуществената санкция се налага независимо от осъществяването на наказателната отговорност на съучастниците в извършване на престъпното деяние по ал. 1.

(5) Отнема се в полза на държавата придобитата от юридическото лице пряка или непряка облага от престъплението по ал. 1, ако не подлежи на връщане или възстановяване, или на отнемане по реда на Наказателния кодекс. Когато вещта или имуществото — предмет на престъплението, липсва или е отчуждено, присъжда се неговата легова равностойност.

[...]“.

13 Съгласно член 83б от ЗАНН:

„(1) Производството по чл. 83а се образува по мотивирано предложение на прокурора, който е компетентен да разгледа делото или преписката за съответното престъпление, до окръжния съд по седалището на юридическото лице, а в случаите по чл. 83а, ал. 2 — до Софийския градски съд:

1. след внасяне на обвинителния акт, на постановление с предложение за освобождаване на дееца от наказателна отговорност с налагане на административно наказание или на споразумение за решаване на делото в съда;

[...]

(2) Предложението трябва да съдържа:

1. описание на престъплението, обстоятелствата, при които е било извършено, и наличието на причинна връзка между него и облагата за юридическото лице;

2. вид и размер на облагата;

3. наименование, предмет на дейност, седалище и адрес на управление на юридическото лице;

4. лични данни на лицата, представляващи юридическото лице;

5. лични данни на обвиняемите или осъдените за престъплението лица;

6. опис на писмените материали или заверени копия от тях, които установяват обстоятелствата по т. 1 и 2;

7. списък на лицата за призоваване;

8. датата и мястото на съставянето му, името, длъжността и подписа на прокурора.

[...]“.

14 Член 83г от този закон гласи:

„[...]

(2) Съдът разглежда предложението в състав от един съдия в открито съдебно заседание с участието на прокурор и с призоваване на юридическото лице.

(3) Неявяването на представител на юридическото лице, когато призоваването е редовно, не е пречка за разглеждане на делото.

(4) Съдът събира доказателства служебно или по искане на страните.

(5) Съдът разглежда делото и въз основа на събраните доказателства преценява:

1. получило ли е юридическото лице неправомерна облага;
2. има ли връзка между извършителя на престъпното деяние и юридическото лице;
3. има ли връзка между престъпното деяние и облагата за юридическото лице;
4. какъв е видът на облагата и размерът ѝ, ако е имуществена.

(6) Съдът се произнася с решение, с което:

1. налага имуществена санкция;
2. отказва да наложи имуществена санкция.

(7) Решението по ал. 6, т. 1 съдържа:

1. данните за юридическото лице;
2. данните за произхода, вида и размера на облагата;
3. размера на наложената имуществена санкция;
4. описание на имуществото, което се отнема в полза на държавата, ако има такова;
5. определяне на разноските.

[...]“.

15 Съгласно член 83д от посочения закон:

„[...]“

(1) Решението на окръжния съд по чл. 83г, ал. 6 подлежи на обжалване или протест пред апелативния съд в 14-дневен срок от съобщаването му на страните.

(2) Делото се разглежда в открито заседание с участието на прокурор. За съдебното заседание се призовава и юридическото лице.

(3) В производството [...] се допускат само писмени доказателства.

(4) Апелативният съд се произнася с решение, с което може:

1. да отмени решението на окръжния съд и да върне делото за ново разглеждане, когато в хода на съдебното производство пред първата инстанция са допуснати съществени нарушения на процесуалните правила;
2. да отмени решението на окръжния съд и да наложи имуществена санкция;

3. да отмени решението на окръжния съд и да откаже да наложи имуществена санкция;
4. да измени решението на окръжния съд;
5. да потвърди решението на окръжния съд.

(5) Решението на апелативния съд е окончателно“.

16 Член 83е от ЗАНН гласи:

„[...]

(1) Производството, по което е постановено влязло в сила решение на окръжния или на апелативния съд, подлежи на възобновяване, когато:

1. с влязла в сила присъда или решение се установи, че някои от писмените доказателства, въз основа на които е издаден актът, са неистински или с невярно съдържание;
2. с влязла в сила присъда или решение се установи, че съдия, прокурор, страна или участник в производството е извършил престъпление във връзка с участието си в производството;
3. след влизане в сила на решението за налагане на имуществена санкция на юридическото лице лицето по чл. 83а, ал. 1, т. 1—4 бъде оправдано с влязъл в сила съдебен акт или спряното досъдебно производство бъде прекратено от прокурора в случаите по чл. 24, ал. 1, т. 1 от Наказателно-процесуалния кодекс;
4. след влизане в сила на решението се разкрият обстоятелства или доказателства, които не са били известни на страната и съда и имат съществено значение за производството;
5. с решение на Европейския съд по правата на човека е установено нарушение на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, което има съществено значение за делото;
6. в хода на производството е допуснато съществено нарушение на процесуалните правила.

(2) Искането за възобновяване може да се направи в 6-месечен срок от узнаване за възникване на основанието, а в случаите по ал. 1, т. 6 — от влизане в сила на решението на окръжния или на апелативния съд.

(3) Искането за възобновяване не спира изпълнението на влязлото в сила решение, освен ако съдът постанови друго.

(4) Искане за възобновяване на производството може да направи:

1. окръжният прокурор;
2. юридическото лице, на което е наложена имуществена санкция.

(5) Искането за възобновяване се разглежда от апелативния съд, в съдебния район на който се намира органът, постановил влязлото в сила решение.

(6) Апелативният съд разглежда искането в състав от трима съдии. В случаите, когато се иска възобновяване на производството по решение на апелативния съд, искането се разглежда от друг състав на съответния апелативен съд.

(7) Делото се разглежда в открито заседание с участието на прокурор. За съдебното заседание се призовава и юридическото лице.

(8) Когато намери искането за възобновяване за основателно, апелативният съд отменя акта и връща делото за ново разглеждане, като посочва процесуалното действие, от което трябва да започне новото разглеждане.

17 Член 83ж от този закон гласи:

„За неуредените в чл. 83б, 83г— 83е въпроси се прилагат разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс“.

Наказателен кодекс

18 Член 255, алинея 1 от Наказателния кодекс гласи:

„Който избегне установяване или плащане на данъчни задължения в големи размери, като:

[...]

2. потвърди неистина или затаи истина в подадена декларация;

3. не издаде фактура или друг счетоводен документ;

[...]

се наказва с лишаване от свобода от една до шест години и с глоба до две хиляди лева“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

19 ЗК управлява и представлява Делта строй, което е установено в Бургас (България). На 5 август 2019 г. ЗК е обвинена в това, че при условията на продължавано престъпление, действайки в качеството на управител и представител, е избегнала плащането на данъчни задължения в размер на общо 11 388,98 лева (около 5 800 EUR), представляващи ДДС за данъчните периоди март, април и юли 2009 г. — престъпление по член 255, алинея 1, точки 2 и 3 от Наказателния кодекс. Към момента на отправяне на преюдициалното запитване наказателното производство е висящо пред Окръжен съд Бургас.

- 20 На 9 декември 2020 г. в рамките на отделно производство прокурорът при Окръжна прокуратура Бургас внася предложение до запитващата юрисдикция да наложи имуществена санкция на Делта Строй на основание член 83а и сл. от ЗАНН за това, че дружеството се е обогатило с имуществена облага в резултат на извършеното от ЗК престъпление. Към предложението е приложен обвинителният акт срещу ЗК.
- 21 Окръжен съд Бургас има съмнения относно съответствието на член 83а и сл. от ЗАНН — които допускат наказателен съд да наложи на юридическо лице имуществена санкция за престъпление, предмет на паралелно наказателно производство, което все още не е окончателно приключило — с Рамково решение 2005/212/ПВР и с принципа на законоустановеност на престъплението и наказанието, прогласен в член 49 от Хартата.
- 22 Запитващата юрисдикция най-напред припомня, че съгласно предишна редакция на приложимите разпоредби на ЗАНН имуществена санкция на юридическо лице за извършено във връзка с дейността му престъпление от физическо лице може да се наложи едва след влизане в сила на осъдителна присъда спрямо това физическо лице. След изменението на тези разпоредби обаче посоченото изискване е отпаднало.
- 23 Запитващата юрисдикция пояснява, че в случая се водят две паралелни производства — едното срещу ЗК по обвинение за извършване на данъчно престъпление по член 255, алинея 1 от Наказателния кодекс, а другото срещу Делта строй по реда на член 83а и сл. от ЗАНН за налагане на имуществена санкция на дружеството в размер на получената от това престъпление имуществена облага. Запитващата юрисдикция отбелязва, че в ЗАНН не е предвидена възможност за спиране на производството по членове 83а и сл. от ЗАНН до приключване на наказателното производство срещу ЗК.
- 24 По-нататък запитващата юрисдикция приема, че налагането на юридическо лице за престъпление, извършено от физическо лице, на имуществена санкция в размер на облагата, която това юридическо лице е придобило или би придобило от престъплението, представлява конфискуване изцяло или частично на облагите от престъплението по смисъла на член 2, параграф 1 от Рамково решение 2005/212.
- 25 Накрая запитващата юрисдикция припомня, че член 49 от Хартата закрепва принципа на законоустановеност на престъплението и наказанието, който включва в себе си и забрана да се налага наказание, преди да има установено извършване на престъпление. Съгласно ЗАНН обаче въпросът дали престъплението действително е било извършено от физическото лице не е сред обстоятелствата, които наказателният съд трябва да прецени съгласно член 83г, алинея 5 от този закон, за да наложи евентуална имуществена наказателна санкция на юридическото лице.
- 26 В този смисъл производството по член 83а и сл. от ЗАНН на практика давало възможност на юридическото лице да се наложи санкция въз основа само на обстоятелствата от обвинението, повдигнато срещу представителя и управителя на това юридическо лице за определен вид престъпление, чието извършване не е установено с влязъл в сила съдебен акт.

27 При тези обстоятелства Окръжен съд Бургас решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1) Чл. 4 и чл. 5 от Рамково решение [2005/212] и чл. 49 от [Хартата] следва ли да се тълкуват в смисъл, че допускат правна уредба на държава членка, съгласно която националният съд в производство като главното може да наложи наказание на юридическо лице за конкретно престъпление, чието извършване все още не е установено, защото е предмет на неприключило окончателно паралелно наказателно производство?
- 2) Чл. 4 и чл. 5 от Рамково решение [2005/212] и чл. 49 от [Хартата] следва ли да се тълкуват в смисъл, че допускат правна уредба на държава членка, съгласно която националният съд в производство[...] като главното може да наложи наказание на юридическо лице, като определи размера на това наказание в размер на облага, която би се получила от конкретно престъпление, чието извършване все още не е установено, защото е предмет на неприключило окончателно паралелно наказателно производство?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

Предварителни бележки

- 28 Съгласно постоянната практика на Съда, в рамките на въведеното с член 267 ДФЕС производство за сътрудничество между националните юрисдикции и Съда той трябва да даде на националния съд полезен отговор, който да му позволи да реши спора, с който е сезиран. С оглед на това при необходимост Съдът трябва да преформулира въпросите, които са му зададени. Всъщност задача на Съда е да тълкува всички разпоредби на правото на Съюза, които са необходими на националните юрисдикции, за да се произнасят по споровете, с които са сезирани, дори тези разпоредби да не са изрично посочени във въпросите, отправени от тези юрисдикции до Съда (вж. в този смисъл решение от 7 юли 2022 г., Pensionsversicherungsanstalt (Периоди за гледане на малко дете в чужбина), C-576/20, EU:C:2022:525, т. 35 и цитираната съдебна практика).
- 29 В това отношение, на първо място, следва да се отбележи, че с първия си въпрос запитващата юрисдикция иска тълкуване на членове 4 и 5 от Рамково решение 2005/212, което се отнася до конфискацията на облаги, средства и имущество от престъпления, но че главното производство няма за предмет такава конфискация.
- 30 Всъщност, най-напред, за понятието за конфискация следва да се вземе предвид не определението в член 1, четвърто тире от Рамково решение 2005/212, а това в член 2, точка 4 от Директива 2014/42, тъй като в член 14, параграф 1 от тази директива се предвижда, че тя заменя по-специално член 1, първите четири тирета от посоченото рамково решение. Съгласно последното определение „конфискация“ означава „окончателно отнемане на имущество, постановено от съд във връзка с престъпление“.

- 31 По-нататък, член 2, параграф 1 от Рамково решение 2005/212 изисква от всяка държава членка да вземе необходимите мерки, за да направи възможно конфискуването, изцяло или частично, на средства на и облаги от престъпления, за които се предвижда наказание лишаване от свобода над една година, или на имущество, чиято стойност отговаря на тези облаги.
- 32 Накрая, от член 2, точка 1 от Директива 2014/42 следва, че „облага“ означава всяка икономическа изгода, придобита чрез престъпление, и може да се изразява във всяка форма на имущество.
- 33 В този контекст, макар да представлява подлежащо на конфискация „имущество“ (вж. в този смисъл решение от 21 октомври 2021 г., Окръжна прокуратура Варна, C-845/19 и C-863/19, EU:C:2021:864, т. 58), парична сума може да бъде предмет на мярка за конфискация по член 2, параграф 1 от Рамково решение 2005/212 само ако съответства на облага от престъпление или на средство на същото, тоест ако е използвана или се е предвиждало да бъде използвана за извършването му.
- 34 От своя страна понятието за имуществена санкция е определено в член 1, буква б), точка i) от Рамково решение 2005/214 като задължение за плащане на парична сума, която е наложена с решение за осъждане за престъпление. В посочената разпоредба се уточнява, че това понятие не включва по-специално заповедите за конфискация на средствата на и облагите от престъплението.
- 35 В това отношение следва да се отбележи, че размерът на имуществената санкция не съответства непременно на стойността на икономическата изгода, придобита чрез престъплението, за което тази санкция се налага. Всъщност такава санкция може да бъде определена в размер, по-малък, равен или по-голям от стойността на тази изгода, и дори може да бъде наложена при липсата на изгода или едновременно с конфискация на облагите от престъплението. Освен това имуществената санкция не е равнозначна на конфискацията на средството, с което е извършено съответното престъпление.
- 36 В този смисъл става ясно, че при приемането на Рамкови решения 2005/212 и 2005/214 законодателят на Съюза е искал да разграничи мерките за конфискация на имущество, представляващо облага от или средство на престъпление, от мерките за налагане на имуществена санкция за престъпление.
- 37 В случая запитващата юрисдикция счита, че налагането на юридическо лице за престъпление, извършено от физическо лице, на имуществена санкция в размера на облагата, която е придобита или би била придобита от това престъпление, представлява конфискуване изцяло или частично на облагите от престъпление, по смисъла на Рамково решение 2005/212. Запитващата юрисдикция уточнява обаче, че българското право позволява налагането на такава имуществена санкция дори когато няма реално получена облага или когато облагата няма имуществен характер, като добавя, че производството по член 83а и сл. от ЗАНН не се концентрира единствено върху незаконно придобито имущество. Освен това, видно от посочения член 83а, алинея 1, имуществената санкция може да се наложи в размер, който надвишава стойността на придобитата облага.

- 38 С оглед на изложеното имуществена санкция като предвидената в член 83а, алинея 1 от ЗАНН не представлява мярка за конфискация по смисъла на Рамково решение 2005/212 и на Директива 2014/42 дори когато размерът ѝ съответства на имуществената облага от престъплението.
- 39 От това следва, че посоченото рамково решение не е приложимо към спора в главното производство и че следователно в настоящото преюдициално производство не се налага тълкуване на членове 4 и 5 от същото решение.
- 40 Що се отнася, на второ място, до съмненията на запитващата юрисдикция относно съответствието с член 49 от Хартата на член 83а и сл. от ЗАНН, следва, първо, да се констатира, че предмет на главното производство е налагане на имуществена санкция на дружество поради незаконна имуществена облага, която същото е получило вследствие на престъпление, извършено от представляващото и управляващото го лице при деклариране на ДДС.
- 41 Съдът вече е постановил, че след като целят да осигурят правилното събиране на ДДС и да противодействат на измамите, административните наказания, наложени от националните данъчни органи, и наказателните производства, образувани за престъпления в областта на ДДС, представляват прилагане на правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата (вж. в този смисъл решения от 26 февруари 2013 г., Åkerberg Fransson, С-617/10, ЕУ:С:2013:105, т. 26 и 27 и от 5 май 2022 г., BV, С-570/20, ЕУ:С:2022:348, т. 26). Същото важи и за санкциите, налагани в такива наказателни производства от съда. От това следва, че Хартата е приложима към главното производство.
- 42 Второ, разглежданият в главното производство санкционен режим несъмнено има наказателноправен характер. Запитващата юрисдикция посочва в частност, че производството по член 83а и сл. от ЗАНН има всички белези на наказателно производство.
- 43 Трето, член 49 от Хартата закрепва по-специално принципа на законоустановеност на престъплението и наказанието и съответства, видно от Разясненията относно Хартата на основните права (ОВ С 303, 2007 г., стр. 17), на член 7 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (наричана по-нататък „ЕКПЧ“).
- 44 Член 52, параграф 3 от Хартата предвижда, че доколкото последната съдържа права, съответстващи на правата, гарантирани от ЕКПЧ, техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената конвенция. Следователно Съдът трябва да гарантира, че даденото от него тълкуване на член 49 от Хартата осигурява равнище на защита, което съответства на гарантираното от член 7 от ЕКПЧ, както е тълкуван от Европейския съд по правата на човека (вж. в този смисъл решение от 23 ноември 2021 г., IS (Незаконосъобразност на определението за преюдициално запитване), С-564/19, ЕУ:С:2021:949, т. 101 и цитираната съдебна практика).
- 45 Както обаче отбелязва самата запитваща юрисдикция, Европейският съд по правата на човека приема, че член 7 от ЕКПЧ изключва налагането на наказателна санкция на лице, без предварително да бъде установена неговата наказателна отговорност, тъй като в противен случай би била нарушена и презумпцията за невиновност, гарантирана в член 6, параграф 2 от ЕКПЧ (ЕСПЧ, 28 юни 2018 г., G.I.E.M s.r.l и др. с/у Италия, СЕ:ЕCHR:2018:0628JUD000182806, § 251).

- 46 След като трябва да се тълкува в смисъл, че налага същите изисквания като тези по член 7 от ЕКПЧ, посочени в предходната точка, член 49 от Хартата е от значение за отговора на първия преюдициален въпрос.
- 47 При това положение, както се потвърждава от припомнената в точка 45 от настоящото решение съдебна практика, посочените изисквания съответстват и на тези, които налага принципът на презумпцията за невиновност, предвиден в член 6, параграф 2 от ЕКПЧ и изрично закрепен в член 48, параграф 1 от Хартата.
- 48 В този смисъл, като се има предвид предметът на разглежданото преюдициално запитване — което по същество се отнася до възникващата по презумпция наказателна отговорност на юридическо лице за действия на представляващото и управляващото го лице — при отговора на този въпрос е достатъчно да се вземе предвид не член 49, а член 48, параграф 1 от Хартата, който, както се посочва в цитираната в точка 44 от настоящото решение съдебна практика, трябва да се тълкува в смисъл, че осигурява равнище на защита, което съответства на гарантираното от член 6 от ЕКПЧ.
- 49 Що се отнася до член 48, параграф 2 от Хартата, който закрепва принципа на зачитане на правото на защита, той също изглежда от значение за даването на полезен отговор на запитващата юрисдикция.
- 50 Поради това първият въпрос следва да се преформулира и разбира като целящ по същество да се установи дали член 48 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която националният съд може да наложи на юридическо лице наказателна санкция за престъпление, за което евентуално е отговорно физическо лице, овластено да формира волята на това юридическо лице или да го представлява, в случай че тази отговорност все още не е окончателно установена.

По същество

- 51 Съгласно член 48, параграф 1 от Хартата всеки обвиняем се счита за невинен до установяване на вината му в съответствие със закона. Този принцип намира приложение, когато следва да се определят обективните елементи на фактическия състав на нарушение, което може да доведе до налагането на административнонаказателни санкции (решение от 9 септември 2021 г., *Adler Real Estate* и др., С-546/18, ЕУ:С:2021:711, т. 46 и цитираната съдебна практика), какъвто е разглежданият случай, както бе констатирано в точка 42 от настоящото решение.
- 52 Освен това член 48, параграф 2 от Хартата предвижда, че на всеки обвиняем се гарантира зачитане на правото на защита. Съдът вече е постановил, че зачитането на правото на защита във всяко производство, което би могло да приключи с налагане на санкции, е основен принцип на правото на Съюза (решения от 14 септември 2010 г., *Akzo Nobel Chemicals* и *Akcros Chemicals/Комисия* и др., С-550/07 Р, ЕУ:С:2010:512, т. 92 и от 15 юли 2021 г., *Комисия/Полша (Дисциплинарен режим на съдиите)*, С-791/19, ЕУ:С:2021:596, т. 204).

- 53 Според запитващата юрисдикция от разпоредбите на член 83а, алинея 1 във връзка с членове 83б и 83е от ЗАНН следва, че на юридическо лице — което се е обогатило или би се обогатило от престъпление, извършено от овластено да формира волята му или да го представлява физическо лице — може да се наложи наказателна санкция дори и преди последното да е било осъдено с влязла в сила присъда за това престъпление.
- 54 Освен това от акта за преюдициално запитване се установява, че съдът, до който компетентният прокурор е отправил предложение да бъде наложена имуществена санкция на юридическо лице по реда на член 83а, алинея 1 от ЗАНН, трябва съгласно член 83г, алинея 5 от този закон да разгледа делото въз основа само на посочените в последната разпоредба обстоятелства, а именно получило ли е въпросното юридическо лице неправомерна облага, има ли връзка между извършителя на престъпното деяние и юридическото лице, има ли връзка между престъпното деяние и получената облага, какъв е видът и размерът на облагата, ако тя е имуществена. Запитващата юрисдикция подчертава, че всички тези обстоятелства се основават на предположението, че е извършено престъпление, и допълва, че съдът, до който компетентният прокурор е отправил предложението, няма право да поставя под съмнение правилността на това предположение, тъй като въпросът дали е извършено престъпление може да бъде разгледан само в рамките на наказателното производство срещу физическото лице.
- 55 Накрая, нищо в преписката, с която разполага Съдът, не сочи, че юридическото лице има възможност да иска осъществяването на пълен съдебен контрол, за да може на по-късен етап от образуваното срещу него производство да оспори наличието на извършено престъпление.
- 56 Всъщност, въпреки че решението за осъждане на юридическото лице подлежи на обжалване на основание член 83д от ЗАНН, съдът, който се произнася като въззивна инстанция, изглежда, също няма право да прецени правилността на споменатото предположение.
- 57 Освен това, видно от член 83е от посочения закон, производството, по което е постановено решението за налагане на наказателната санкция на юридическото лице, подлежи на възобновяване само при някои много специфични обстоятелства. Ето защо, без дори да се налага да се разглежда въпросът дали основанията за възобновяване дават на сезирания съд по-големи правомощия от тези, които е имал, когато се е произнасял като първа или въззивна инстанция, е достатъчно да се отбележи, че става въпрос за извънредно средство за защита, което юридическото лице, осъдено по реда на член 83а и сл. от посочения закон, не може да упражни по право.
- 58 От това следва, както по същество отбелязва генералният адвокат в точки 50 и 52 от заключението си, че на юридическото лице може да бъде наложена с влязло в сила решение наказателна санкция в резултат на престъпление, за което под отговорност е подведено овластеното да формира волята му или да го представлява физическо лице, без компетентният съд да може да прецени дали това престъпление действително е било извършено и без юридическото лице да може надлежно да изрази своето становище в това отношение.
- 59 Такова положение може очевидно несъразмерно да засегне гарантираните на това юридическо лице с член 48 от Хартата принцип на презумпцията за невиновност и право на защита.

- 60 Всъщност, макар наистина член 48 от Хартата да допуска установяването на фактически или правни презумпции от държавите членки, последните следва да поставят в разумни граници презумпциите, които се съдържат в наказателните им закони, като вземат предвид сериозността на правно защитеното благо и запазят правото на защита, тъй като в противен случай биха засегнали несъразмерно закрепения в параграф 1 от същия член принцип на презумпцията за невиновност (вж. в този смисъл решение от 9 септември 2021 г., *Adler Real Estate* и др., С-546/18, EU:C:2021:711, т. 47).
- 61 Освен това Европейският съд по правата на човека приема, че при определени условия договарящите държави могат по-специално да криминализират определен материален или обективен факт, взет сам за себе си. В областта на наказателното право обаче ЕСПЧ ги задължава да не надхвърлят определени граници. Тези граници са надхвърлени, когато съответната презумпция води до лишаване на лицето от всякаква възможност да се оневини във връзка с деянията, за извършването на които е обвинено, и следователно от закрилата по член 6, параграф 2 от ЕКПЧ (вж. в този смисъл решение на ЕСПЧ от 28 юни 2018 г., *G.I.E.M s.r.l* и др. с/у Италия, ECLI:CE:ECHR:2018:0628JUD000182806, § 243 и цитираната съдебна практика).
- 62 Както обаче бе подчертано в точка 54 от настоящото решение, компетентният да наложи санкция на юридическото лице съд има право да се произнесе само по някои конкретни обстоятелства и не може да разглежда въпроса дали представляващото основание за налагането на тази санкция престъпление действително е било извършено. От това следва, че юридическото лице не може да упражни надлежно правото си на защита, тъй като не може да оспори действителното извършване на престъплението и в крайна сметка трябва да понесе последиците от воденето на отделно производство срещу овластеното да формира волята му или да го представлява физическо лице.
- 63 В това отношение е важно да се припомни, че правото на защита има субективен характер, така че самите засегнати страни трябва да могат да го упражнят ефективно (решение от 9 септември 2021 г., *Adler Real Estate* и др., С-546/18, EU:C:2021:711, т. 59 и цитираната съдебна практика). Освен това не може да се изключи разминаване в интересите на юридическото лице и на овластеното да формира волята му или да го представлява физическо лице.
- 64 Този извод не може да бъде поставен под съмнение от възможността по член 83е от ЗАНН юридическото лице да поиска възобновяване на производството и отмяна на наложената му наказателна санкция, например ако овластеното да формира волята му или да го представлява физическо лице бъде оправдано по повдигнатите му обвинения. Всъщност, както беше посочено в точка 55 от настоящото решение, това правно средство за защита не може да се разглежда като равносилно на право на юридическото лице да иска осъществяване на пълен съдебен контрол.
- 65 От друга страна, макар наистина производството по член 83а и сл. от ЗАНН да позволява да се защитят финансовите интереси на Съюза чрез гарантиране на правилното събиране на ДДС, една такава цел все пак не може да оправдае несъразмерно засягане на гаранциите по член 48 от Хартата (вж. по аналогия решение на ЕСПЧ от 23 ноември 2006 г. по дело *Jussila* с/у Финландия, SE:ECHR:2006:1123JUD007305301, § 36). Освен това не е установено, че производство като разглежданото е необходимо за избягване на системен риск от безнаказаност.

- 66 Следователно производство като предвиденото в член 83а и сл. от ЗАНН очевидно несъразмерно засяга закрепените в член 48 от Хартата права.
- 67 От изложените съображения следва, че член 48 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която националният съд може да наложи на юридическо лице наказателна санкция за престъпление, за което евентуално е отговорно физическо лице, овластено да формира волята на това юридическо лице или да го представлява, в случай че на последното не е била дадена възможност да оспори действителното извършване на престъплението.

По втория въпрос

- 68 Предвид отговора на първия въпрос не е необходимо да се отговаря на втория въпрос.

По съдебните разноски

- 69 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (четвърти състав) реши:

Член 48 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която националният съд може да наложи на юридическо лице наказателна санкция за престъпление, за което евентуално е отговорно физическо лице, овластено да формира волята на това юридическо лице или да го представлява, в случай че на последното не е била дадена възможност да оспори действителното извършване на престъплението.

Подписи